

Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti

viz Spory mezinárodní.

Stanné právo.

I. Pojem. St. p. jest mimořádné opatření, jehož účelem jest odstrašiti od dalšího páchání zločinů ohrožujících zvýšenou měrou společenský řád. Předpokladem jest porušení společenského řádu tím, že se množí těžké zločiny, k jichž potlačení již nestačí obvyklé zákonné prostředky.

Odstrašujícího účinku dosahuje se podle platného práva jednak zvláštním urychleným způsobem řízení, jednak zvláštními přísnými tresty. Má tedy vyhlášení st-ho p-a v zápětí suspensi některých ustanovení trestního řádu i trestního práva hmotného.

II. Právo platné. V Rakousku nejstarší soustavné předpisy o st-m p-u obsahovala Constitutio criminalis Theresiana v I. díle čl. 47. Tato ustanovení byla v podstatě převzata do obecného soudního řádu kriminálního Josefa II. a trestního zákoníka pro západní Halič z r. 1796 jakož i do trestního zák. z r. 1803, načež byla r. 1821 v četných bodech doplněna a pozměněna. Předpisy o st-m p-u obsahují i trestní řády z r. 1850 a 1853.

Trestní řád z r. 1873 platný v zemi české a moravskoslezské má příslušné předpisy v hlavě XXV. (§§ 429—446) „O řízení podle práva stanného“.

Na Slovensku a Podkarpatské Rusi platí v podstatě obsahově shodné předpisy nař. uh. č. 9550/1915 sprav. (srov. i nař. uh. č. 2781/1917 M. E. sprav. a č. 41900/1917 J. M. sprav.). Některé změny byly provedeny zák. z 23. V. 1922, č. 168 Sb.

Prohlásiti, že nastala nutnost st-ho p-a, přísluší:

1. zemskému presidentu v dohodě s presidentem vrchního soudu a vrchním prokurátorem, je-li však nebezpečí v prodlení, přednostovi okresního úřadu v dohodě s presidentem krajského soudu a prokurátorem. Podmínkou jest případ v z bouření (§ 73 tr. z. rak.), když ostatní zákonné prostředky nestačí k jeho potlačení (§ 429 tr. ř. rak.).

2. Ministrovi vnitra v dohodě s ministrem spravedlnosti, když se v některém nebo několika okresích rozmáhají v míře zvláště nebezpečné vražda, loupež, žhářství nebo zločin zlomyslného poškození ci-

zího majetku podle § 85 tr. z. (§ 430 tr. ř. rak.). St. p. lze vyhlásiti také jen proti těm, kdož by se dopustili některého z těchto zločinů zvláštním určitě označeným způsobem (§ 433 tr. ř. rak.).

St. p. vztahuje se i na spoluvinu a každé trestné účastenství na těchto trestných činech (§ 434 tr. ř. rak.). Náleží sem na př. i podílnictví na loupeži podle § 196 tr. z. rak.

3. Podle práva uherského vyhlášoval st. p. ministr spravedlnosti v dohodě s ministrem vnitra a domobrany. Podle zák. z 23. V. 1922, č. 168 Sb., platného zatím do konce r. 1936 náleží na Slovensku vyhlásiti st. p. vládě v podstatě za podmínek uvedených shora ad 1. a 2. Je-li obava, že by vyhlášení st-ho p-a se nestalo včas, vyhláší podle zák. č. 168/1922 st. p. ministr s plnou mocí pro správu Slovenska, resp. guvernér Podkarpatské Rusi, v dohodě s presidenty vrchních soudů a vrchními prokurátory příslušných soudních obvodů. V případech zvláště naléhavých, není-li možné uvědomiti ministra s plnou mocí nebo guvernéra Podkarpatské Rusi, náleží právo to županovi v dohodě s presidenty krajských soudů a prokurátory příslušných obvodů. V tomto případě však nemohou býti rozsudky vykonány, pokud nedojde potvrzení vyhlášení st-ho p-a ministrem s plnou mocí nebo guvernérem Podkarpatské Rusi. Nebude-li toto potvrzení vyhlášeno do 8 dnů, pozbývá vyhlášení st-ho p-a platnosti. Pokud se neususla na vyhlášení st-ho p-a sama vláda, musí býti bez odkladu uvědoměna.

Ve všech případech musí vláda o prohlášení st-ho p-a podati bez prodlení zprávu Národnímu shromáždění nebo, nezasedá-li, Stálému výboru podle § 54 úst. list. Toto ustanovení stejně jako ostatní předpisy zák. č. 168/1922 o st-m p-u pozbývají účinnosti 31. XII. 1936 (§ 1 zák. č. 203/1930 Sb., § 2 zák. č. 230/1933 Sb.).

Prohlášení, že má nastati řízení podle st-ho p-a, má býti vyhlášeno způsobem popsáným v §§ 431—433 a připojena pohružka trestem smrti za všechny zločiny, na něž se st. p. vztahuje.

Příslušnost. Teprve vyhlášením st-ho p-a stává se krajský soud, v jehož obvodu bylo vyhlášeno, výlučně příslušným pro všechny zločiny, spáchané po vyhlášení st-ho p-a v jeho obvodu, na něž se má vztahovati řízení podle st-ho p-a, jakož i pro spoluvinu a každé trestné účastenství na nich. To platí, i když se snad již vede proti

obviněnému vyšetřování u některého soudu řádného. Spáchal-li obviněný několik trestných činů v různých obvodech a je-li tím odůvodněna příslušnost několika stanných soudů, jest výlučně příslušný ten stanný soud, před který již byl obviněný postaven nebo kterému může býti nejdříve dodán (§ 434 tr. ř. rak.). Trestný čin, pro který nebylo st. p. vyhlášeno, nemůže býti předmětem řízení podle st-ho p-a, ani je-li tu spojitost ve smyslu § 56 tr. ř. (§ 441 tr. ř. rak.).

Složení soudu a místo zasedání. Krajský soud jako soud stanný rozhoduje ve shromáždění čtyř soudců z povolání, z nichž jeden předsedá, a s příbráním zapisovatele. Podle rozhodnutí předsedova může soud zasedati v kterémkoli místě obvodu, pro něž bylo st. p. vyhlášeno (§ 435 tr. ř. rak.). Členy stanného soudu jmenuje prezident krajského soudu, ustanovení předsedy stanného soudu a jeho náhradníka schvaluje prezident vrchního soudu (arg. §§ 32, 33 zák. o organizaci soudní).

Přípravy. Správní úřad opatří s největším urychlením vojenskou asistenci a prostředky k výkonu trestu smrti, kdyby byl snad vysloven (§ 436 tr. ř. rak.).

Veřejný žalobce. Podnět k zavedení řízení podle st-ho p-a proti určité osobě dá prokurátor krajského soudu nebo člen státního zastupitelství k stannému soudu zvláště vyslaný (§ 437 tr. ř. rak.). Před stanný soud však mají býti postaveny jen takové osoby, jež byly buď při činu dopadeny nebo o nichž možno důvodně očekávat, že bude možno proti nim provésti bez průtahu důkaz viny. Osoby těžce nemocné a těhotné ženy nesmějí býti postaveny před stanný soud (§ 437 tr. ř. rak.), poněvadž na nich nemůže býti vykonán trest smrti (§ 398 tr. ř. rak.). Uzná-li státní zástupce za vhodné zahájit řízení řádné, není již přípustno dodat obviněného později pro týž čin stannému soudu (§ 439 tr. ř. rak.).

Urychlení řízení dosahuje se hlavně 1. vyloučením přípravného vyšetřování; předpisem, že hlavní přelíčení konané bez přerušení nemá se déle konati než tři dny; 2. vyloučením opravných prostředků; žádost o milost nemá odkladného účinku; 3. výkonem trestu smrti do 2, nejdéle 3 hodin po vynesení rozsudku.

Postup řízení. Celé řízení proti jednotlivým obviněným má býti od začátku do konce vykonáno před shromážděným soudem a pokud možno bez přerušení. Nelze tedy konati přípravné vyšetřování, státní

zástupce však může dáti konati přípravné vyhledávání, hlavně aby získal podklad pro rozhodnutí, zdali by věc měla býti vznesena před soud řádný či stanný. Řízení před soudem stanným může býti vedeno jen proti jedinému obviněnému (k urychlení řízení; Storch, II., str. 643). Trvání řízení proti jedinému obviněnému nesmí přesahovati tři dny od okamžiku, kdy byl postaven před stanný soud (§ 439 tr. ř. rak. Proto nelze vyhlásiti st. p. na rozdíl od dřívějšího práva na velezradu resp. úklady o republiku; srov. Mayer, Entstehungsgeschichte, str. 1011).

Řízení jest ústní a veřejné. Veřejnost nelze vyloučiti (důvod: zvýšená potřeba kontroly a odstrašení). Obviněný může si zřídití obhájce; neučiní-li tak, jmenuje mu obhájce soud z úřední povinnosti. Formální hájení jest tedy povinné (§ 440 tr. ř. rak.).

Řízení zahájí státní zástupce výkladem skutků kladených obviněnému za vinu. Obžalovacího spisu v řízení před stanným soudem není. Pro výslech a provádění důkazů platí předpisy pro řízení před krajskými soudy. Řízení omezí se zpravidla na důkaz činu, pro něž bylo zahájeno řízení podle st-ho p-a. K jiným trestným činům obviněného nesmí býti přihlíženo. Řízení nesmí se zdržovati šetřením o náhradě škody. Je pochybno, zda poškozený může se připojiti k trestnímu řízení (kladně na př. Mayer, kom. III, str. 624, záporně Lohsing str. 423). Pátrání po spoluvinnících nemá sice býti zanedbáváno, nemá však proto býti odkládáno rozhodnutí proti dopadenému obviněnému nebo jeho výkon.

Po skončení průvodního řízení rozebere státní zástupce jeho výsledky a učiní návrh. Obviněný a obhájce na to odpoví a náleží jim vždy právo na poslední slovo, uzná-li státní zástupce vhodným vyjádřiti se ještě k jejich projevu (§ 441 tr. ř. rak.). Potom se usnese soud o rozsudku podle předpisů platných pro krajské soudy a prohlásí jej obviněnému ihned ve veřejném sezení.

Způsoby rozhodnutí. 1. Rozsudek odsuzující. A. Uzná-li soud obviněného jednomyslně vinným, uloží mu zároveň trest smrti (leč by šlo o některý z případů ad B); soud nemůže jej zmírniti pro polehčující okolnosti podle § 1, zák. č. 91/1934. Trest smrti má býti vykonán zpravidla dvě hodiny po prohlášení rozsudku; jen k výslovné prosbě lze odsouzenému povoliti ještě třetí hodinu k přípravě na smrt (§ 445 tr. ř. rak.). Pro výkon

platí předpisy § 404 tr. ř. rak. Není-li vhodné uzavřenoho prostoru, může se státi poprava i veřejně (srov. Mitterbacher str. 717, Mayer, Entstehungsgeschichte, str. 1031).

B. Trest těžkého žaláře od pěti do dvaceti let soud uloží

a) obligatorně těm, kdo v době spáchání činu ještě nedokonali dvacátý rok věku (řízení před stanným soudem je možné i proti osobám mladistvým, arg. § 28, odst. 1., zák. č. 48/1931 Sb.; srov. Miřička-Scholz, O trestním soudnictví nad mládeží, Praha 1932, str. 91. Trest se pak vyměří podle § 8 odst. IV.);

b) fakultativně obviněným méně zúčastněným z důležitých důvodů polehčujících, jestliže již výkonem trestu na jedné nebo několika osobách nejvíce trestuhodných byl dán odstrašující příklad nutný k obnově klidu (§ 442 tr. ř. rak.). Koho sluší pokládati za méně zúčastněného, posoudí soud v duchu ustanovení §§ 75, 136, 137 trest. zák. rak. Pochybno, zda může býti za takového pokládán ten, komu již sám trestní zákon hrozí trestem smrti (záporně Rulf, str. 425, Mayer, kom. III, str. 627, Storch, II, str. 645; kladně motivy u Mayera, Entstehungsgeschichte str. 1027, Mitterbacher, str. 716-7, pozn. 1).

K uložení trestu na svobodě netřeba v těchto případech jednomyslnosti (Lohsing, str. 424).

2. Odkázání věci řádnému soudu soud stanný vysloví a rozhodne o další vazbě obviněného:

a) nepokládá-li se za příslušný (a to i tehdy, neměl-li býti obviněný vzhledem na svůj zdravotní stav býti postaven před stanný soud); řádný soud může však i tu uznati na trestný čin, pro který bylo st. p. vyhlášeno a který náleží před stanný soud (Rulf, str. 426, Mayer, kom. III, str. 627-8);

b) nevyneseli rozsudek smrti jen proto, že tu není jednomyslnosti soudců;

c) nebylo-li možno provéstí důkaz viny obviněného v zákonné třídenní lhůtě a jsou-li tu naléhavé důvody podezření z trestného činu (§ 443 tr. ř. rak.).

O odkázání rozhodne soud rozsudkem, proti němuž není opravného prostředku (arg. § 445, Lohsing, str. 423), o vazbě usnesením; stížnost státního zástupce proti propuštění z vazby má odkladný účinek (Lohsing, str. 424).

3. Rozsudek zprošťující soud stanný vynese a nařídí propuštění obviněného z vazby za podmínek § 259 tr. ř. rak.

Protokol o přelíčení před stanným soudem sepisuje se podle předpisů platných pro krajské soudy (§§ 271, 272 tr. ř. rak.). Podepíše jej všichni soudcové a zapisovatel (§ 444 tr. ř. rak.).

Opravné prostředky. Proti rozsudkům stanného soudu není řádného opravného prostředku; žádost za milost kýmkoli podaná nemá odkladného účinku (§ 445 tr. ř. rak.)*. Milost udělití je ovšem možno. Také mimořádné opravné prostředky nejsou vyloučeny; obnova řízení (i mimořádná) připouští se až po skončení řízení (arg. § 446 tr. ř. rak.), což může vésti k tvrdostem, jak bylo již při styliaci tohoto ustanovení namítáno (srov. Mayer, Entstehungsgeschichte str. 1029).

Zrušení st-ho p-a vysloviti náleží orgánům oprávněným k jeho vyhlášení, a to ihned, jakmile odpadl důvod, jenž byl podnětem k zavedení st-ho p-a (§ 446 tr. ř. rak.). V konkrétním případě nemusí však býti st. p. vždy zrušeno tímž orgánem, kterým bylo nařízeno. Vláda je povinna st. p. zrušiti, jakmile některá sněmovna nebo Stálý výbor podle § 54 úst. list. o to žádá (čl. I, 3, § 2, zák. č. 168/1922 Sb., platný zatím do konce r. 1936). Zrušení st-ho p-a má býti vždy vyhlášeno veřejnými listy. Jakmile bylo zrušení st-ho p-a stannému soudu oznámeno, přestává jeho působnost. Veškerá řízení, v nichž trest smrti nebyl ještě vykonán, třeba byl již vyneseno, postoupí se řádným soudům, které s nimi naloží jako s přípravným vyšetřováním.

Všechny rozsudky vydané stanným soudem spolu s jednacími spisy mají býti do 14 dnů po zrušení st-ho p-a předloženy vrchnímu prokurátorovi, jenž podá návrhy, které uzná vhodnými (§ 446 tr. ř. rak.).

*) Podle § 8 zák. č. 91/1934 možno však vyhlásiti zároveň s prohlášením st. p. nebo později, že platí i v řízení před soudy stannými § 7 tohoto zákona, t. j. že trest smrti nesmí býti vykonán, dokud president republiky nerozhodl, že odsouzenému milost neudílí. Usnesení stanného soudu učiněné hned po prohlášení rozsudku v neveřejném sedění po vyslechnutí veřejného žalobce o tom, zda doporučuje odsouzeného milosti, jakož i o tom, jaký trest by byl přiměřený, kdyby se mu jí dostalo, dlužno v takovém případě předložiti s návrhem ihned přímo ministru spravedlnosti, který předloží spisy se svým návrhem presidentu republiky.

Pro vojenské soudy platí obdobná ustanovení vojenského trestního soudního řádu z r. 1912 (§§ 433—451). Stanné řízení vyhláší tu zpravidla ministr národní obrany. Po vydání zák. č. 89/1918 nelze již konati řízení podle st. p., bez jeho vyhlášení, což bylo podle voj. tr. zák. dříve pro některé trestné činy předepsáno. § 438 tr. ř. rak. podle něhož náležely před stanný soud také osoby podrobené pravomoci trestních soudů vojenských, byl zrušen šem 488 voj. tr. ř. z r. 1912.

III. **Osnova čsl. trestního řádu z r. 1929** (§ 516 a násl.), která se jinak v podstatě přidrží platného práva, přináší tu důležitou odchylku, že umožňuje pouhé vyhlášení st-ho p-a, aniž bylo vyhlášeno stanné řízení. Pouhým vyhlášením st-ho p-a nemění se nic na příslušnosti řádných soudů a na řízení před nimi. Pozbývají jen účinnosti trestní sazby stanovené na činy, na něž se st. p. vztahuje, a nastupuje na místo nich zpravidla trest smrti. Vyhlášení stanného řízení má v zápětí procesní odchylky odpovídající celkem platnému právu; předpokládá se arci současné nebo předchozí vyhlášení st-ho p-a. Pravomoc stanného soudu se vztahuje i na osoby podléhající soudům vojenským. Osnova trestního zákona z r. 1926 počítá s trestem smrti vůbec jen v právu stanném (odůvodnění str. 57).

Literatura.

K historickému vývoji zejména S. Mayer: „Entstehungsgeschichte der österreichischen Strafprozeß-Ordnung vom 23. Mai 1873“, Vídeň 1876; Srov. dále Friedrich Rulf: „Die österreichische Strafprozeßordnung vom 23. Mai 1873“ (komentář), Vídeň 1874; Julius Mitterbach-Vincenz Neumayer: „Erläuterungen zur Strafprozeß-Ordnung“, Št. Hradec 1874; Julius Mitterbacher: „Die Strafprozeßordnung mit Commentar“, Vídeň 1882; Emanuel Ullmann: „Lehrbuch des österreichischen Strafprozeßrechts“, Inšpruk 1882; S. Mayer: „Commentar zu der österreichischen Strafprozeß-Ordnung III“, Vídeň 1884; František Storch: „Řízení trestní rakouské II“, Praha 1897; Julius Vargha: „Das Strafprozeßrecht“, 2. vyd., Berlín 1907; Edmund Krzysmuski: „Wyklad procesu karnego austriackiego“, Kraków 1910; Rulf-Gleispach: „Das deutschösterreichische Strafverfahren“, Vídeň-Lipsko 1919; Ernst Lohsing: „Österreichisches Strafprozeßrecht“, Vídeň 1932; Josef Prušák: „Československé řízení trestní“, Praha 1921; Jaroslav Kallab: „Učebnice trestního řízení“, Brno 1930; A. Miříčka: „Trestní právo procesní“, Praha 1932.

Vladimír Solnař.

Starokatolická církev.

I. Vznik a pojem st-é c-ve. — II. Postavení st-é c-ve v Čsl. republice. — III. Synodální a obecní řád st-é c-ve.

I. St. c. je z nejmladších křesťanských církví a stojí svým vznikem i učením blízko římskokatolické, ač vnější ráz v lecčems připomíná evangelickou církev augsburgskou. Vedle církve utrechtské z počátku XVIII. stol. a polské národní církve americké z konce XIX. stol. je hlavní větví st-ých c-ví, spojených od r. 1899 v t. zv. utrechtské unii, st. c. vzniklá v Německu z odporu proti usnesení koncilu vatikánského, na němž 18. VII. 1870 papež Pius IX. bulou „Pastor aeternus“ vyhlásil 4 kánony o apoštolském primátu sv. Petra, samým Kristem na něho vzneseném, o nepřetržitém trvání tohoto primátu v římských papežích, o významu i povaze tohoto primátu a o neomylnosti papežově ve věcech víry a mravů, mluvili se svého učitelského stolce (ex cathedra). Proti tomu sesílení papežské moci vznikl odpor již na koncilu samém v části episkopátu tam shromážděného, přenesl se však, zejména v Německu, i na půdu laickou; hnutí to po počátečném kolísání vyústilo ve vznik a organisaci samostatného vyznání, které na počátku přiznávalo se ke katolictví, jak vyhlíželo až do onoho koncilu, pročež bylo nazváno starokatolickým, později však vlivem snah po oplodnění katolictví vědeckým a národním duchem německým přijalo do sebe i některé prvky od katolictví odchylné. Trvá na stanovisku, že dogma o všemocnosti a neomylnosti papežově v oné bule obsažené není pravým dogmatem církevním a že vatikánský koncil nebyl ekumenický a svobodný. Pokládá se sice také za katolické, přiznává papeži pouze čestný primát v církvi, nezná odpustků, uctívání svatých a relikvií a církevní tradici uznává jen potud za pramen pozitivního křesťanství, pokud doplňuje a blíže vysvětluje Písmo atd. Latiny se odřeklo a zavedlo bohoslužebnou řeč národní.

V Německu bylo starokatolické vyznání jako nová církev brzo uznáno některými státy a vybudovalo si četné náboženské obce i rozšířilo se odtamtud do Švýcarska a Rakouska.

V Rakousku státní správa po jistých rozpacích uznala st-ou c. výnosem ministerstva kultu z 18. X. 1877, č. 99 ř. z. na podkladě zák. z 20. V. 1874, č. 68 ř. z.